

РЕЦЕНЗІЯ

**на рукопис дисертації Патруль Марії Вікторівни
«Формування образу «Я-професійного»
у студентів авіаційних спеціальностей»,
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
053 Психологія**

Актуальність дисертаційного дослідження М. В. Патруль обумовлена тим, що сучасні трансформації в соціально-економічному просторі України акцентують увагу на необхідності якісної підготовки високоосвічених і конкурентоспроможних фахівців у сфері вищої освіти. Попри впровадження модернізаційних процесів і інтеграцію технологій штучного інтелекту в освітній процес, існуюча система професійної підготовки у вищих технічних освітніх закладах все ще не повною мірою відповідає вимогам щодо забезпечення психологічних умов для всебічного розвитку особистості майбутніх фахівців. Це стосується передусім особистісного та професійного розвитку людини, формування навичок критичного мислення, зміцнення внутрішньої мотивації, прагнення до успішної реалізації в професійній сфері, а також розвитку здатності до рефлексії, що сприяє усвідомленому професійному самовизначенню. У сучасних реаліях важливим стає завдання формування цілісної особистості майбутнього професіонала, зокрема у сфері авіації. Йдеться не тільки про опанування професійних знань, але й про формування особистості, здатної свідомо планувати свій професійний шлях і нести відповідальність за його втілення. Ця спроможність напряду залежить від рівня розвитку самосвідомості, ключовим елементом якої виступає образ «Я-професійний». Він відображає сприйняття студентом самого себе як майбутнього професіонала, його можливості, цілі та професійну роль. Саме тому, наукова робота Марії Вікторівни, присвячена теоретико-експериментальному дослідженню особливостей становлення образу «Я-професійного» у студентів авіаційних спеціальностей є значущою та важливою для сучасного українського суспільства і демонструє неабиякий теоретичний і практичний інтерес.

У роботі сформульовано мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження, що забезпечило проведення його на якісному науковому рівні. Ґрунтова теоретико-методологічна основа та адекватне використання методів дослідження сприяли успішному вирішенню авторкою поставлених завдань.

Особливого інтересу заслуговує наукова новизна дисертаційного дослідження. Оскільки, вперше визначено поняття «образу «Я-професійного» у студентів авіаційних спеціальностей – це комплексне відображення особистісного ставлення індивіда до себе як професіонала в галузі авіації, який є відносно динамічним в межах свідомості людини протягом тривалого періоду (професійне самовизначення, професійна підготовка, становлення та зростання), а також зумовлює стратегії поведінки та самореалізації у професійній сфері; виявлено та структуровано змістові характеристики образу «Я-професійного» майбутніх авіафахівців, визначено його

компонентну складову (когнітивний, емоційно-оцінний, поведінковий компоненти); визначено критерії (самосвідомість, особистісна рефлексивність, самооцінка та рівень домагань, самоставлення, емоційна врівноваженість, саморегуляція, готовність до дій), показники (професійна самоідентифікація, «діяльне Я», «рефлексивне Я», «соціальне Я», «комунікативне Я», рефлексивність, ретроспективна рефлексія діяльності, ситуативна і перспективна рефлексія, рефлексія спілкування, рівень самооцінки, рівень домагань, різниця між рівнем самооцінки та рівнем домагань, самоповага, аутосимпатія, самоприниження, рівень прояву емоційної врівноваженості, загальний рівень саморегуляції, планування, моделювання, програмування, оцінювання результатів, гнучкість, самостійність, готовність до ризику, раціональність), рівні (високий, середній, низький) та недостатню динаміку розвитку образу «Я-професійний» впродовж професійної підготовки у закладі вищої освіти; визначено та доведено психологічні чинники, що зумовлюють формування образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей (інтернальний локус контролю, досягнута позитивна ідентичність, хороша нервово-психічна стійкість, внутрішня мотивація, дисциплінарна відповідальність і раціональність); теоретично обґрунтовано модель та створено, апробовано і доведено ефективність програми супроводу формування образу «Я-професійний» у студентів авіаційних спеціальностей в процесі їх професійної підготовки. Цінність запропонованої програми становить інтегративний підхід до обґрунтування її сутнісного змісту та підбору методів, технік, прийомів психологічного супроводу.

Дисертанткою запропоновано комплекс психодіагностичних методик, застосування якого дало можливість емпірично дослідити та проаналізувати предмет дисертаційного дослідження. Заслуговує на увагу об'ємність здобутого емпіричного матеріалу та ретельність його кількісного і якісного опрацювання з використанням методів математичної статистики.

До найбільш вагомих наукових здобутків дисертантки слід також віднести визначення основних найбільш ефективних стратегій цілеспрямованого формування цілісного та гармонійного образу «Я-професійного» у студентів авіаційних спеціальностей шляхом поетапного розвитку ключових структурних компонентів (когнітивного, емоційно-оцінного та поведінкового) та через активізацію психологічних чинників, що забезпечують професійний розвиток майбутнього авіафахівця в умовах тренінгу.

На основі проведеного дослідження авторкою сформульовано ряд наукових висновків, що відображають його логіку та характер реалізованості поставлених завдань.

Ключові положення дисертаційної роботи у повному обсязі викладено у достатній кількості наукових публікацій М. В. Патруль. Теоретичні й практичні положення наукового дослідження презентувалися й отримали схвалення на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях.

Разом із тим, для поглиблення наукової дискусії доцільно поставити кілька

уточнювальних запитань і побажань:

1. В 3-му параграфі 1-го розділу представлені компетенції фахівця авіаційних спеціальностей. Пункт 6 – психологічні компетенції: самооцінка, самопізнання, самореалізація та ін., на нашу думку, доречніше було б назвати особистісними компетенціями.

2. Цікаво було б уточнити, чому саме у студентів 2-го курсу виявлені найнижчі показники (30,6%) професійної самоідентифікації?

3. У теоретичній моделі формування образу «Я-професійного» у студентів авіаційних спеціальностей, яка представлена в 3-му розділі дисертаційного дослідження, слід виокремити позитивні та негативні психологічні чинники впливу.

4. Вважаємо за доцільне другий етап формувального експерименту назвати не корекційно-розвивальним, а розвивальним, оскільки завданнями тренінгової програми є сприяння, активізація та забезпечення розвитку позитивних чинників образу «Я-професійного» досліджуваних.

5. Робота не позбавлена стилістичних та граматичних огріхів.

Однак, вказані запитання та побажання жодним чином не применшують високого наукового рівня та практичної цінності праці.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних дисертанткою наукових результатів, їх обґрунтованість та достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків дисертації можна стверджувати про високий науково-теоретичний рівень наукової роботи Патруль М. В. «Формування образу «Я-професійного» у студентів авіаційних спеціальностей», відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року і може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук, професор
кафедри психосоматики та психології здоров'я
факультету психології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

